

IN DE SERIE:
OUDE MUZIEK

ntr: 65
Zaterdag
Matinee
grenzeloos nieuwsgierig

22 NOVEMBER 2025 | 14.15-16.20 UUR

Vintage Brahms

Pygmalion

Raphaël Pichon dirigent

Stéphane Degout bariton

Johannes Brahms 1833-1897

Warum ist das Licht gegeben opus 74/1 1877

voor gemengd koor a capella

Vier ernste Gesänge opus 121 1896

voor bariton en orkest (orkestratie Robert Percival)

Denn es gehet dem Menschen wie dem Vieh

Ich wandte mich und sahe an alle

O Tod, wie bitter bist du

Wenn ich mit Menschen- und mit Engelszungen
redete

Geistliches Lied opus 30 1856-1864

voor gemengd koor en klein orkest

(orkestratie Robert Percival)

pauze

Johannes Brahms

Schicksalslied opus 54 1868-1871

voor koor en orkest

Eerste symfonie in c opus 68 1862-1876

Un poco sostenuto – Allegro

Andante sostenuto

Un poco allegretto e grazioso

Adagio – Più Andante – Allegro non troppo, ma con
brio

69

In de Spiegel:
toelichting
Camiel Jansen
Spiegelzaal
13.40-14.05 u

Vintage Brahms

Brahms kende zijn klassieken. Van Beethoven, via Bach, terug tot in de vijftiende eeuw.

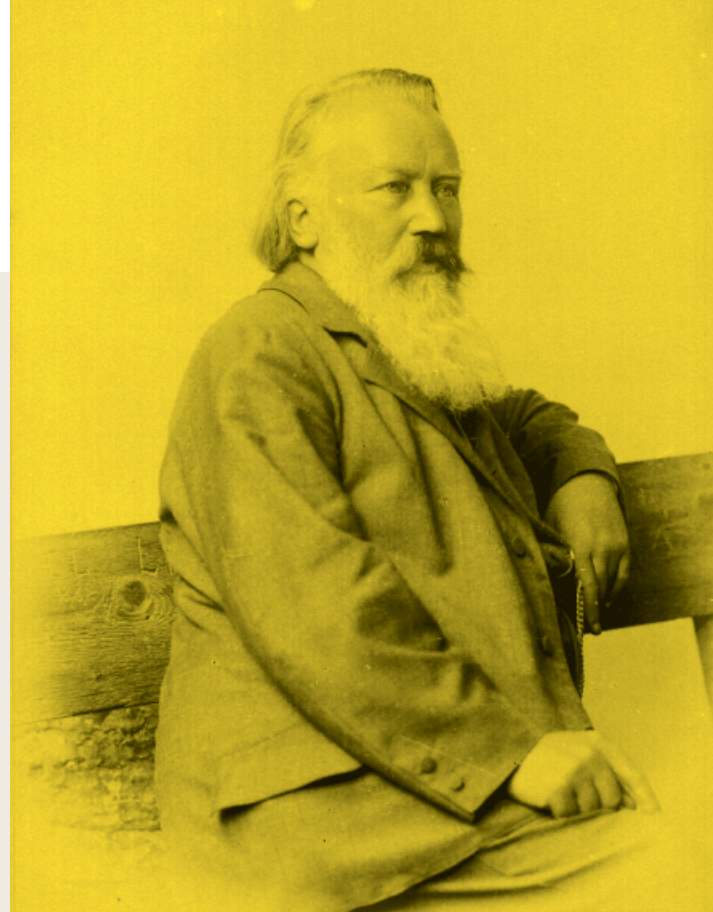
Beethoven (1770-1827) was een van Brahms' grootste muzikale helden. Zijn docent Eduard Marxsen had hem het belang van hun oudere collega grondig ingewreven. In 1848 hoorde Brahms (net vijftien jaar oud) Joseph Joachims uitvoering van Beethovens *Vioolconcert*. Dit werk, plus de *Vijfde* en *Negende symfonie*, maakten op hem grote indruk – naast Mozarts *Don Giovanni* (maar een operacomponist zou Brahms nooit worden).

In het eerste deel van Brahms' *Eerste symfonie* (in 1876 voltooid) steekt het beroemde 'victorie'-ritme uit Beethovens *Vijfde* (kort-kort-kort-lang, 'V' in morsetaal) steeds de kop op. Niet geheel toevallig staat deze *Eerste symfonie* in dezelfde toonsoort en wordt het c-klein van het eerste deel net als bij Beethoven uiteindelijk omgebogen naar C-groot in de finale. Tegelijkertijd is het hoofdthema van die finale sterk verwant aan de 'Ode an die Freude' uit Beethovens *Negende*. Maar 'das bemerkt ja schon jeder Esel', zei Brahms toen een muziekcriticus hem daarop wees.

Brahms' toverstaf

In zijn beroemd geworden artikel 'Neue Bahnen' loofde Robert Schumann, als hoofdredacteur van zijn *Neue Zeitschrift für Musik*, Brahms' pianospel. Het was 1853, Brahms was net twintig. Schumann noemde zijn pianowerken 'verschleierte Symphonien', roemde ook de kamermuziek, en liederen waarin je de tekst niet eens hoeft verstaan om de betekenis te doorgronden... Maar: 'Wenn er seinen Zauberstab dahin senken wird, wo ihm die Mächte der Massen, im Chor und Orchester, ihre Kräfte leihen, so stehen uns noch wunderbarere Blicke in die Geheimnisse der Geisterwelt bevor.' Dus: Brahms – die moest toch ook voor het grote werk gaan, meende Schumann: voor koor en/of orkest. De *Altrapsodie* en *Nänie* werden bekend, en vooral natuurlijk *Ein deutsches Requiem*.

Zijn pianomuziek is ten onrechte ondergeschikt geraakt. Daar bouwt Brahms deels voort op het werk van Schumann, maar wát

een eigen geluid! En zijn hele leven schreef hij muziek voor koor – als jongeman al trad hij ook als koordirigent op. Vond hij voor zijn vier symfonieën in belangrijke mate inspiratie bij Beethoven, Brahms keek ook verder terug in de geschiedenis, zeker ook als koorcomponist. Sinds zijn jaren in Detmold, vanaf 1857, dirigeerde hij niet alleen eigen repertoire, maar opvallend vaak ook muziek van Bach en Händel, en zelfs renaissancewerk van Praetorius, Palestrina, Byrd, Isaac en Schütz.

Warum ist das Licht gegeben

Voor zijn eigen koorwerk koos Brahms niet zelden teksten met een duistere insteek. Zozeer, dat de toneeldichter en librettist van Otto Nicolai's *Die lustigen Weiber von Windsor*, Salomon Hermann Mosenthal, enigszins schertsend, ooit verzucht moet hebben: 'Wenn Brahms recht lustig ist, singt er: Das Grab ist meine Freude'.

Mosental had naar *Warum ist das Licht gegeben dem Mühseligen* ('Waarom werd het licht aan de ongelukkige gegeven') uit 1877 kunnen verwijzen, het eerste van twee motetten opus 74 voor gemengd koor zonder begeleiding. Hier gebruikte Brahms teksten uit het Bijbelboek Job, de Klaagliederen van Jeremia, de Brief van Jacobus en ten slotte een koraal van Maarten Luther: *Mit Fried und Freud*. Veel van de muziek blijkt terug op een mis waaraan Brahms al in 1856 begonnen was.

Een 'kleine verhandeling over het grote waarom', noemde Brahms het werk in een van zijn brieven, en het is het grote woord 'waarom' dat al in de eerste maten imponeert. Hoe romantisch-chromatisch de harmonieën ook zijn, Brahms' fascinatie voor de complexe meerstemmige muziek uit de renaissance is onmiskenbaar. Het slotfragment met het Lutherse koraal daarentegen is Bach zoals Bach in de negentiende eeuw zou hebben kunnen klinken – maar wel weer met opvallend donkere akkoorden.

Geistliches Lied

Al in het *Geistliche Lied* opus 30 uit 1856 – oorspronkelijk voor gemengd koor en piano of orgel, op een zeventiende-eeuwse tekst – toont Brahms zijn liefde voor de 'oude' meerstemmigheid. Hij was bij de Schumanns in Düsseldorf ingetrokken en smulde in de mooie bibliotheek van Robert en Clara van de vele partituren van oude meesters. Het *Geistliche Lied* is eigenlijk een dubbelcanon van enkele minuten.

Vier ernste Gesänge

Brahms kiest in zijn ruim tweehonderd liederen voor zangstem en piano niet zelden een redelijk eenvoudige opzet. Wel zijn de in- en uitleidingen en tussenspelen voor de pianist vaak opvallend lang. In zijn *Vier ernste Gesänge*, een van zijn allerlaatste werken, vat Brahms in 1896 zijn liederoeuvre op een grandioze manier nog eens samen. De teksten stammen uit het Oude en het Nieuwe Testament, maar net als in *Ein deutsches Requiem* van dertig jaar eerder toont hij zich vooral van zijn nuchter-menselijke (maar niet al te positivistische) kant – 'Gottlos' noemde hij deze relatief kleine liederencyclus, en zijn biograaf Max Kalbeck vertelde hij in zijn eigen overlijdensjaar 1897 dat hij nog altijd niet geloofde in de onsterfelijkheid van de ziel.

In de eerste twee liederen, tot halverwege het derde lied, schemeren wellicht Brahms' gevoelens over de 'onbereikbare geliefde' Clara Schumann door. Zij werd ziek en overleed terwijl hij aan deze liederen werkte. Dood en pessimisme overheersen, maar in het laatste lied keert de schoonheid terug.

'Wenn Brahms recht lustig ist, singt er: Das Grab ist meine Freude'

Schicksalslied

Alleen al door het gebruik van een tekst van de hoogromantische dichter Friedrich Hölderlin is het *Schicksalslied* een buitenbeentje in dit programma: hier geen direct christelijk geïnspireerde teksten. De uiteindelijke *Eerste symfonie* liet nog steeds op zich wachten, maar ook hier bestaat een botsing tussen c mineur en C majeur. En net als in *Ein deutsches Requiem* en de *Vier ernste Gesänge* laat Brahms, ondanks zichzelf, een troostrijke sfeer prevaleren. Het stuk bewijst Schumanns gelijk: met een orkestraal 'post-ludium' laat Brahms horen hoe hij, met het orkest, woordloos, de dramatische sfeer enigszins weet om te buigen. Mooi: de (lichte) paukenslagen, die, dramatischer, het begin van de *Eerste symfonie* zo bepalen.

Eerste symfonie

Brahms worstelde vreselijk lang, eer hij zijn *Eerste symfonie* aan de buitenwereld wilde prijsgeven. In 1862, na al jaren met zijn materiaal gestoeid te hebben, durfde hij Clara Schumann eindelijk het eerste deel te sturen. Zij was meteen diep onder de indruk en citeerde de eerste maten in een brief aan Joseph Joachim. Wel waarschuwde ze de violist: 'dit is nogal stevig spul, maar ik ben er al aan gewend geraakt.' Brahms' meesterschap werd zo langzamerhand onmiskenbaar, vond ze, en: 'het is allemaal op een heel interessante manier met elkaar verweven, en tegelijkertijd schiet het heel spontaan vooruit.'

Clara kon niet vermoeden, dat Brahms nog veertien jaar aan het stuk zou blijven sleutelen. Pas in deze jaren ontstond de fameuze, minutenlange langzame inleiding van de symfonie. Het 'stevige spul' waar Clara voor waarschuwde was de inzet van het eerste thema. Dat was inderdaad óók een heftig begin van een symfonie. De later gecomponeerde langzame inleiding verleende het stuk echter een sterker dramatisch profiel – dit is 'drama' ten top. De paukenslagen wijzen alvast vooruit naar het laatste deel, met opnieuw een belangrijke rol voor de paukenist. Terwijl de pauken in het eerste deel voor onrust zorgen, vloeit de spanning in de finale (met opnieuw een langzame inleiding!) geleidelijk weg. Wat overblijft is een gelukzalige lyriek, een 'gelukkig samenzijn na de storm' (een verwijzing naar Beethovens '*Pastorale*'?).

Clara had helemaal gelijk toen zij de manier waarop de verschillende gegevens in het eerste deel met elkaar zijn verweven 'heel interessant' noemde. Want wat Brahms in zijn liederen en pianowerken al veel langer deed, paste hij nu ook in deze symfonie toe: een melodie bereikt nooit haar definitieve vorm, maar wordt steeds weer omgevormd tot iets nieuws. Kleine stukjes uit een melodie, zoals het 'victorie'-motief, gaan daarin vaak een eigen leven leiden. En het wonderlijke is, dat heel veel van die gegevens 'in de kiem' al te vinden zijn in de langzame inleiding, alsof die niet later werd toegevoegd, maar veeleer al 'bestond' voordat de rest van het stuk gecomponeerd werd.

os

Warum ist das Licht gegeben

Warum ist das Licht gegeben dem Mühseligen,
und das Leben den betrübten Herzen,
Die des Todes warten und kommt nicht,
und grüben ihn wohl aus dem Verborgenen,
Die sich fast freuen und sind fröhlich,
daß sie das Grab bekommen,
Und dem Manne, daß Weg verborgen ist,
und Gott vor ihm denselben bedeckt?

Lasset uns unser Herz samt den
Händen aufheben zu Gott im Himmel.

Siehe, wir preisen selig, die erduldet
haben.

Die Geduld Hiob habt ihr gehöret,
und das Ende des Herrn habt ihr
gesehen;
denn der Herr ist barmherzig, und ein
Erbarmer.

Mit Fried und Freud ich fahr dahin, in
Gottes Willen,
getrost ist mir mein Herz und Sinn,
sanft und stille.

Wie Gott mir verheissen hat:
der Tod ist mir Schlaf worden.

Vier ernste Gesänge

1.

Denn es gehet dem Menschen wie dem Vieh,
wie dies stirbt,
so stirbt er auch;
und haben alle einerlei Odem;
und der Mensch hat nichts mehr denn
das Vieh:
denn es ist alles eitel.

Es fährt alles an einen Ort;
es ist alles von Staub gemacht,
und wird wieder zu Staub.
Wer weiss, ob der Geist des Menschen
aufwärtsfahre,
und der Odem des Viehes unterwärts
unter die Erde fahre?

Darum sahe ich, daß nichts bessers ist,
denn dass der Mensch fröhlich sei in
seiner Arbeit,
denn das ist sein Teil.
Denn wer will ihn dahin bringen,
dass er sehe, was nach ihm geschehen
wird?

2.

Ich wandte mich und sahe an, alle,
die Unrecht leiden unter der Sonne;
Und siehe, da waren Tränen derer,
Die Unrecht litten und hatten keinen
Tröster;
Und die ihnen Unrecht taten, waren zu
mächtig,
Dass sie keinen Tröster haben konnten.

Da lobte ich die Toten,
Die schon gestorben waren
Mehr als die Lebendigen,
Die noch das Leben hatten;
Und der noch nicht ist, ist besser, als
alle beide,
Und des Bösen nicht inne wird,
Das unter der Sonne geschieht.

3.
O Tod, wie bitter bist du,
Wenn an dich gedenket ein Mensch,
Der gute Tage und genug hat
Und ohne Sorge lebet;
Und dem es wohl geht in allen Dingen
Und noch wohl essen mag!
O Tod, wie bitter bist du.

O Tod, wie wohl tust du dem Dürftigen,
Der da schwach und alt ist,
Der in allen Sorgen steckt,
Und nichts Bessers zu hoffen,
Noch zu erwarten hat!
O Tod, wie wohl tust du!

4.
Wenn ich mit Menschen - und mit
Engelzungen redete und hätte der
Liebe nicht,
so wäre ich ein tönend Erz
oder eine klingende Schelle.

Und wenn ich weissagen könnte und
wüßte alle Geheimnisse
und alle Erkenntnis und hätte allen
Glauben, also daß ich Berge versetzte,
und hätte der Liebe nicht, so wäre ich
nichts.

Und wenn ich alle meine Habe den
Armen gäbe und ließe meinen Leib
brennen
und hätte der Liebe nicht,
so wäre mir's nichts nütze.

Wir sehen jetzt durch einen Spiegel in
einem dunkeln Worte,
dann aber von Angesicht zu Angesichte.
Jetzt erkenne ich's stückweise;
dann aber werd' ich's erkennen,
gleich wie ich erkennt bin.
Nun aber bleibet Glaube, Hoffnung,
Liebe, diese drei;
aber die Liebe ist die größte unter
ihnen.

Geistliches Lied

Laß dich nur nicht dauern mit trauern,
Sei stille, wie Gott es fügt,
So sei vergnügt mein Wille.

Was willst du heute sorgen auf mor-
gen?
der Eine steht allem für,
der gibt auch dir das deine.

Sei nur in allem Handel ohn' Wandel,
Steh feste, was Gott beschleußt,
das ist und heißt das Beste.

Amen.

Schicksalslied

Ihr wandet droben im Licht
Auf weichem Boden, selige Genien!
Glänzende Götterlüfte
Rühren euch Leicht,
Wie die Finger der Künstlerin
Heilige Saiten.

Schicksallos, wie der schlafende
Säugling, atmen die Himmlischen;
Keusch bewahrt
In bescheidener Knospe
Blühet ewig
Ihnen der Geist,
Und die seligen Augen
Blicken in stiller,
Ewiger Klarheit.

Doch uns ist gegeben,
Auf keiner Stätte zu ruhn;
Es schwinden, es fallen
Die leidenden Menschen
Blindlings von einer
Stunde zur andern,
Wie Wasser von Klippe
Zu Klippe geworfen,
Jahrlang ins Ungewisse hinab.

Pygmalion

sopraan Camille Allérat, Armelle Cardot,
Adèle Carlier, Cécile Dalmon, Eugénie de Pa-
dirac, Perrine Devillers, Ellen Giaccone, Nadia
Lavoyer, Lucie Minaudier, Marie Planinsek
alt Corinne Bahuaud, Anne-Lou Bissières,
Anouk Defontenay, Rita Duarte Ferreira
Filipe, Pauline Leroy, Marie Pouchelon, Yann
Rolland, Clémence Vidal
tenor Martin Candela, Didier Chassaing, Con-
stantin Goubet, Guillaume Gutierrez, Vincent
Laloy, Olivier Rault, Randol Rodriguez, Ryan
Veillet
bas Frédéric Bourreau, Sorin Dumitrascu, Ilia
Mazurov, Guillaume Olry, René Ramos Pre-
mier, Viktor Shapovalov, Alvaro Valles, Pierre
Virly, Emmanuel Vistorky
eerste viol Afanasy Chupin, Anne Camillo,
Aude Caulé-Lefèvre, Blandine Chemin, He-
lena Druwé, Ravenna Lipchik, Aya Murakami,
Sophia Prodanova, Annemarie Schubert
tweede viol Louis Creac'h, Gabriel Ferry, Ju-
lie Friez, Izleh Henry, Mario Konaka, Charles-
Etienne Marchand, Paul Monteiro, Raphaëlle
Pacault
altviol Katya Polin, Héléne Barre, Delphine
Blanc, Issey Nadaud, Chloé Parisot, Pierre
Vallet
cello Julien Barre, Arnold Bretagne, Thomas
Duran, Nicolas Fritot, Jean-Lou Loger, Gesine
Queyras, Antoine Touche
contrabas Thomas de Pierrefeu, Hugo Abra-
ham, Yann Dubost, François Leyrit
fluit Georgia Browne, Raquel Martorell Dorta
hobo Jasu Moisio, Lidewei de Sterck
klarinet Nicola Boud, Fiona Mitchell
fagot Javier Zafra, Ambroise Dojat
contrafagot Robert Percival
hoorn Anneke Scott, Mark Gebhart, Emile
Carlioz, Antoine Morisot
trompet Emmanuel Mure, Philippe Genestier
trombone Aymeric Fournes, Charlie Maussion,
Jean-Noël Gamet
pauken Koen Plaetinck

Uitvoerenden

Raphael Pichon | dirigent

- loopbaan: via viool, piano en zang tot dirigent
- zong onder Jordi Savall, Gustav Leonhardt, Ton Koopman en Geoffroy Jourdain
- richtte in 2006 Pygmalion op, en in 2020 (coronatijd) festival Pulsations in Bordeaux
- optredens o.a. *Mariavespers* met Pierre Audi (Holland Festival, BBC Proms...), scenische versies van Brahms' *Ein deutsches Requiem* en Mozarts *Requiem*
- dit seizoen debuten bij Opéra de Paris, Berliner Philharmoniker en Concertgebouworkest

Stéphane Degout | bariton

- dit seizoen Wolfram in *Tannhäuser* (Genève), Conte in *Le nozze di Figaro* (Zürich) en optredens met London Philharmonic Orchestra en Concertgebouworkest
- optredens in Champs-Élysées, Staatsoper Berlin, La Monnaie, Covent Garden, Metropolitan, La Scala, DNO
- rollen als Thésée (*Hippolyte et Aricie*, Rameau), Dandini (*La Cenerentola*) tot titelrollen in Thomas' *Hamlet*, Conti's *Don Chisciotte*, Monteverdi's *Orfeo* en *Il ritorno d'Ulisse in patria*, Debussy's *Pelléas et Mélisande* en King in George Benjamins *Lessons in love and violence* – die laatste rol voor zijn stem geschreven
- master-in-residence vocaal voor Koning Elisabeth muziekkapel

Pygmalion

- koor & orkest op historisch verantwoorde instrumenten, opgericht 2006
- programma's rond Brahms-Mendelssohn, Schütz-Brahms, Rameau-Gluck-Berlioz, of nieuwe visies op de Bach-Passies, Rameaus opera's, Mozarts *Requiem*
- residentie in de Opéra national de Bordeaux, verbonden aan Opéra-Comique (2023-2027)
- optredens in Philharmonie de Paris, Opéra royal de Versailles, Opéra-Comique, Opéra de Paris, Aix-en-Provence ... en internationaal (Hamburg, Keulen, Frankfurt, Salzburg, Wenen, Amsterdam, Brussel, Barcelona, Beijing, Adelaide en Hong Kong)

**WIJ HEBBEN
DE MATINEE
OPGENOMEN IN
ONS TESTAMENT
DOET U OOK MEE?**

Caspar Broeksma
Gerard Jongerius
Kees van Tilburg

bestuursleden Stichting
Vrienden van de Matinee

Vrienden
van de Matinee

vriendenvandematinee.nl

Volgende concerten

29 NOVEMBER 2025, 14.15 uur

Messiaens overrompelende Turangalîla

Radio Filharmonisch Orkest
Karina Canellakis dirigent
Cédric Tiberghien piano
Cynthia Millar ondes martenot

Messiaen Turangalîla-symphonie

De *Turangalîla-symphonie* is een belevenis. Het Radio Filharmonisch speelde de Nederlandse première in 1967 onder Jean Fournet. Vandaag dirigeert Karina Canellakis deze grootse liefdessymfonie.

13 DECEMBER 2025, 12.30 uur

Denève brengt Gounods originele Faust

Radio Filharmonisch Orkest
Groot Omroepkoor
Stéphane Denève dirigent
Martin Wright koordirigent
Pene Pati tenor (Faust)
Vannina Santoni sopraan (Marguerite)
Anthony Robin Schneider tenor (Méphistophélès)
Florian Sempey bariton (Valentin)
Nina van Essen mezzosopraan (Siebel)
Sylvie Brunet-Grupposo mezzosopraan (Marthe)
Michael Wilmering bariton (Wagner)

Gounod Faust (versie 1859)

Colofon

UITGAVE NTR Klassiek
TEKST, VERTALING, REDACTIE, OPMAAK
Onno Schoonderwoerd
FOTOGRAFIE Cédric Rouillat, NN
ART DIRECTION Norbert Croonenberg
DRUK Ten Herkel Grafisch Compleet

© 2025 NTR ZaterdagMatinee, Hilversum

Programmering en productie NTR ZaterdagMatinee

ARTISTIEK PROGRAMMEUR Frank Veenstra
CASTING CONSULTANT Christian Carlstedt
PRESENTATIE NTR ZATERDAGMATINEE, NPO
KLASSIEK Hans Haffmans
PRODUCTIE Dominique Slegers, Anita Wijnen
MARKETING & COMMUNICATIE Jorieke de Fretes, Renske Homans, Mary Fan Zandkamp
RADIOREDACTIE Myrthe van Dijk
HOOFDREDACTIE NTR KLASSIEK Makira Mual
EINDREDACTIE NTR KLASSIEK Jane van Laar
FINANCIËLE ADMINISTRATIE NTR & Stichting Omroep Muziek